

Sosiaali- ja terveysministeriölle

Viite: STM004:00/2017

Asia: Lapsiasiavaltuutetun lausunto hallituksen esitysluonnoksesta turvakotilaiksi

Lapsiasiavaltuutetun tehtävänä on arvioida ja edistää lapsen oikeuksien toteutumista Suomessa. Työn perustana on YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus (SopS 59 ja 60/1991), joka on lailla voimaan saatettu ihmisoikeussopimus. Lapsiasiavaltuutettu arvioi hallituksen esitysluonnosta lapsen oikeuksien yleissopimuksen näkökulmasta.

Hallituksen esitysluonnoksen keskeiset ehdotukset ja tavoitteet

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi uusi turvakotilaki.

Esityksen mukaan Terveyden ja hyvinvoinnin laitos ei enää tekisi turvakotipalvelun tuottamista koskevia sopimuksia palveluntuottajien kanssa vaan tekisi päätökset palveluntuottajien valinnasta. Korvaukseen, joka maksetaan valtion varoista turvakotipalvelun tuottajille, sovellettaisiin valtionavustuslakia. Erityisistä korvauksen jakoperusteista luovuttaisiin.

Turvakotipalvelut rajattaisiin nykyistä selvemmin lähisuhdeväkivallan uhreille. Laissa säädettäisiin myös siitä, että henkilön ottamisesta turvakodin asiakkaaksi ei tarvitse tehdä päätöstä tai sopimusta. Laissa säädettäisiin turvakodin henkilöstön kouluttamisesta. Viranomaisten toimivaltaa turvakotitoiminnan ohjauksessa ja valvonnassa selkiytettäisiin.

Lapsiasiavaltuutetun kannanotot

Yleistä

Lapsiasiavaltuutettu lausuu hallituksen esitysluonnoksesta oma-aloitteisesti seuraavaa.

Lapset ovat suuri turvakotipalveluiden käyttäjäryhmä. Vuonna 2015 tilastoiduista asiakkaista yli puolet oli lapsia (yht. 3055 asiakasta, joista aikuisia 1418 ja lapsia 1466). Lapsiasiavaltuutettu pitää tärkeänä, että turvakotipalveluista säädetään, palveluita tuotetaan ja kehitetään aina ottaen huomioon lapsen oikeudet siten, kun niistä säädetään YK:n lapsen oikeuksien sopimuksessa. Johtavina periaatteina tulee olla lapsen oikeus syrjimättömyyteen (2 art), lapsen edun ensisijaisuus (3(1) art), lapsen oikeus elämään ja täysimääräiseen kasvuun ja kehitykseen (6 art) sekä lapsen oikeus tulla kuulluksi (12 art).

Hallituksen esitysluonnoksessa lapset on huomioitu monissa kohdin. Ihmisvaikutusten arviointi -kohdassa on todettu, että turvakotipalveluilla voidaan ennaltaehkäistä ja vähentää väkivallasta aiheutuvia seurauksia lapselle kasvulle ja kehitykselle. Lapsiasiavaltuutettu ehdottaa harkittavaksi laajemman ja nimenomaisen lapsivaikutusten tekemistä hallituksen esityksen keskeisten ehdotusten näkökulmasta.

Turvakotien rahoituksen turvaaminen

Lapsiasiavaltuutettu pitää tärkeänä, että turvakotien rahoituksen sääntelyä selkeytetään. Turvakotien rahoituksen siirtyminen valtion vastuulle vuonna 2015 on ollut merkittävä, positiivinen muutos. Esitysluonnoksella korjattaisiin nykyiseen lakiin jääneet epäkohdat.

Turvakotipalvelujen riittävyys sekä kriisiavun jälkeisen tukipalvelut

Turvakotipaikat ovat lisääntyneet selkeästi sen jälkeen, kun rahoitus siirtyi valtion vastuulle vuonna 2015. Esitysluonnoksessa todetaan, että paikkojen lisääntymisestä huolimatta turvakodit edelleen jakautuvat alueellisesti epätasaisesti. Ongelmana on myös tilanpuute tietyillä alueilla sekä hankaluus löytää sopivia tiloja.

Lapsiasiavaltuutettu pitää tärkeänä, että turvakotipaikkoja pyritään aktiivisesti lisäämään siten, että asuinpaikasta riippumatta jokaisella palvelua tarvitsevalla on mahdollisuus päästä turvakotiin nopeasti ja helposti. Etäturvakotitoiminta on yksi tapa parantaa saatavuutta. Turvakotipalveluita tarvitsevien lasten kohdalla olisi muun muassa pyrittävä siihen, että lapsi voi jatkaa tutussa päiväkodissa tai koulussa aina, kun se vain turvallisuuskäytännöt huomioiden on mahdollista. Käytännössä tämä tarkoittaa, että turvakotipalveluita olisi järjestettävä tasaisesti (ja esiintyvän tarpeen mukaan) koko valtakunnan alueella.

Lapsiasiavaltuutettu huomauttaa, että sopivien tilojen etsinnässä on kiinnitettävä huomioita aina myös tilojen sopivuuteen lapsille. Lapsille palvelut ovat ensisijassa ihmisiä ja ihmissuhteita.¹ Turvakodin henkilöstö on siten avainasemassa lapsen turvallisuuden tunteen kannalta, mutta sitä lisää myös tilojen viihtyisyys ja sopivuus lapselle. Tilat, joissa voi muun muassa leikkiä ja tehdä koulutehtäviä, ovat lapselle tärkeitä. Sopivien tilojen järjestäminen on osa lapsiystävällisiä palveluita.

Esitysluonnoksessa todetaan, että turvakotipalveluiden tarvetta tulisi pyrkiä vähentämään kehittämällä perheväkivaltaa ennalta ehkäiseviä palveluita ja parannettava varhaista puuttumista. Lapsiasiavaltuutettu yhtyy tähän käsitykseen ja pitää sitä korostuneen tärkeänä tavoitteena lapsen näkökulmasta.

Lapsella on oikeus suojeluun kaikenlaiselta väkivallalta, kaltoinkohtelulta ja hyväksikäytöltä (19 art). YK:n lapsen oikeuksien komitea on määritellyt perheväkivallalle joko suoraan tai välillisesti altistumisen muun muassa henkiseksi väkivallaksi ja laiminlyönniksi tai välinpitämättömäksi kohteluksi (CRC/C/GC/13, kohdat 20 ja 21). Komitea toteaa myös, että ” [o]n olemassa todisteita siitä, että väkivallalle altistuminen lisää lapsen riskiä joutua muulla tavoin uhriksi ja väkivaltaisten kokemusten kasautumista, mukaan lukien lähisuhdeväkivalta myöhemmin elämässä” (kohta 15. b).²

Turvakotiin tullessa lapsi on jo usein joutunut joko suoran tai välillisen väkivallan uhriksi.³ Lähisuhdeväkivaltaa ennalta ehkäisevät avopalvelut sekä esitysluonnoksessakin todettu kriisiavun jälkeiset tukipalvelut ovat välttämättömiä, jotta voidaan turvata entistä paremmin lasten oikeus turvalliseen, terveeseen ja tasapainoiseen kasvuun ja kehitykseen.

Meneillään olevassa lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelmassa ei kehitetä lähisuhdeväkivaltaan kohdistuvaa työtä. Monilta osin toki kehitettävänä ovat matalan kynnyksen palvelut, jotka osaltaan voivat toimia ennaltaehkäisevinä palveluina. Lähisuhdeväkivaltaan liittyvä kriisiyö ja tukipalvelut vaativat erityistä osaamista sekä myös tähän työhön erikoistuneita toimijoita. Lapsiasiavaltuutettu katsoo, kuten hallituksen esi-

tysluonnoksessakin todetaan, että sosiaali- ja terveyspalveluiden rakenneuudistuksessa on tärkeää huolehtia siitä, että lähisuhdeväkivallan uhrin ja perheenjäsenten tarvitsemat palvelut ja tuki tuotetaan laadukkaasti ja lähellä palvelun tarvitsijaa koko maan tasolla ja alueittain ilmenevän tarpeen edellyttämässä määrin.

Lain soveltamisala ja tarkoitus (1 §)

Esitysluonnoksessa ehdotetaan tarkennettavaksi, että turvakotilaki koskisi vain lähisuhdeväkivallan uhreja. Esitysluonnoksen mukaan muun muassa myös turvapaikanhakijoilla, paperittomilla ihmisillä ja ihmiskaupan uhreilla olla pääsy turvakotiin, jos mainittuihin ryhmiin kuuluvat ovat kokeneet lähisuhdeväkivaltaa tai sen uhkaa.

Tähän asti ihmiskaupan uhreja on autettu joissain tapauksissa myös turvakodeissa ilman, että edellytyksenä olisi ollut lähisuhdeväkivallan uhriksi joutuminen. Esitysluonnoksessa perustellaan erikseen palveluiden rajaamista ihmiskaupan uhreilta muun muassa ihmiskaupan auttamisjärjestelmän olemassaololla. Lapsiasiavaltuutettu katsoo, että yleisesti ottaen on järkevää ohjata asiakkaat erityispalveluihin, joissa heille on tarjolla oikeanlaista apua ja tukea. Lapsiasiavaltuutettu huomauttaa kuitenkin, että turvakotipalveluissa olisi oltava valmius auttaa myös ihmiskaupan uhreja, erityisesti silloin kun tapaukseen liittyy lapsi.

Kriisiavun tarjoaminen turvakotiin hakeutuvalle ihmiskaupan uhrille ja lapsille voi esimerkiksi estää uhrin paluun hyväksikäyttäjän luo. Tällöin ehditään selvittää uhrin ja uhrin lasten tarvitsemat palvelut pidemmällä tähtäimellä. Ihmiskaupan tunnistaminen ja uhrin ja hänen lastensa auttaminen vaatii erityisosaamista, joten yhteistyötä turvakotien ja ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän välillä on syytä kehittää ja varmistaa yhteistyön toimivuus. On myös huomattava, että joka tapauksessa ihmiskaupan uhrien auttamiseen tarvittavaa osaamista on jossain määrin oltava turvakodeissa ja yhteistyöstä auttamisjärjestelmän ja turvakotien välillä on huolehdittava, koska ihmiskaupan uhreja, jotka ovat myös läheissuhdeväkivallan uhreja, on tarkoitus auttaa turvakodeissa.

Turvakodin henkilöstö ja kouluttaminen (4 §)

Hallituksen esitysluonnoksen mukaan turvakotilaissa säädettäisiin melko väljästi henkilöstöön kohdistuvista vaatimuksista. Tarkoitus on, että pätevyysvaatimuksista säädettäisiin asetuksella.

Lapsiasiavaltuutettu pitää välttämättömänä, että henkilöstön mitoituksessa sekä pätevyysvaatimuksissa korostuneesti huomioidaan se, että turvakotien asiakkaista yli puolet on lapsia. Tässä kohdin on huomioitava eri-ikäiset lapset ja erityisesti lasten psyykkisen tuen tarve. THLn tarjoama koulutus turvakotipalveluiden tuottajille ja säädetty täydennyskoulutusvelvoite ovat tärkeitä, mutta ne eivät korvaa sitä, että henkilöstöllä tulee olla jo sopiva peruskoulutus ja -taidot lasten kanssa tehtävään kriisityöhön.

Jyväskylässä 27.4.2017

Tuomas Kurttila
Lapsiasiavaltuutettu

Merike Helander
Lakimies

¹ Esim. Lapsuuden ja nuoruuden etiikka sosiaali- ja terveysalalla, ETENE_julkaisu 41, s. 37.

² Verkossa http://lapsiasia.fi/wp-content/uploads/2015/03/CRC_C_GC_13_julkaisu.pdf.

³ YK:n lapsen oikeuksien komitea on yleiskomentissa nro 13 (CRC/C/GC/13) määritellyt perheväkivallalle altistumisen muun muassa joko suoraan tai välillisesti sekä henkiseksi väkivallaksi että laiminlyönniksi tai välinpitämättömäksi kohteluksi (kohdat 21 ja 22). Komitea toteaa myös, että ” [0]n olemassa todisteita siitä, että väkivallalle altistuminen lisää lapsen riskiä joutua muulla tavoin uhriksi ja väkivaltaisten kokemusten kasautumista, mukaan lukien lähisuhdeväkivalta myöhemmin elämässä”